

Typisch Nederland

volgens
Jan Dirk van der Burg
naioio uitgevers

Voor wie verwacht dat dit boek de Vaderlandse Volksaard voor eens en altijd zal ontrafelen: helaas. Ik heb Nederland de afgelopen jaren helemaal plat gefotografeerd, maar ben bang dat het volksaard-mysterie alleen maar groter is geworden. In mijn poging om gewoonten en tendensen in typologische fotoreeksen te vatten, raakte ik alleen maar verder verwijderd van een manifeste slotsom. Niet dat ik die per se zocht, maar ik werd er de afgelopen jaren héél vaak naar gevraagd. 'Wat is Nederland nu voor jou?' 'Wat is voor jou typisch Nederlands?' 'Had Máxima gelijk met haar uitspraak dat dé Nederlander niet bestaat?' Het zal met het Fotograaf des Vaderlandsschap te maken hebben. Op die vragen gaf ik vaak het ene na het andere nietszeggende antwoord, of verwees ik door naar de Denker des Vaderlands, ieder zijn vak zullen we maar zeggen. De enige gedachte waar dit boek misschien mee afreken, is de veronderstelling, dat Nederland zo'n 'normaal' land is.

Waar ik wel veel aan heb gehad, is een opvoedkundige uitspraak van mijn vader, Jan van der Burg: 'Als je wil weten hoe mensen zijn, dan moet je niet luisteren naar wat ze zeggen, maar kijken naar wat ze doen.'

De fascinerende gevolgen daarvan, hoe mensen hun eigen omgeving inrichten en in het verlengde daarvan, waarom Nederland eruit ziet zoals je kan zien, dat is voor mij een oneindig foto-onderwerp. De simpele hamvraag 'Waarom?' staat hierin centraal. Waarom witte HOME-letters voor het raam? Waarom zou je een klikobak willen camoufleren? Waarom staan er bomen in bloempotten? Waarom knippen mensen struiken in fantastievormen? Waarom kan landschappelijke verdozing langs de snelweg niet op een aantrekkelijke manier? Waarom zijn er Vietnamese loempiakramen? Waarom vinden mensen oude windmolens mooi en windturbines niet? Wat is er mooi aan een schanskorf? En waarom spellen mensen hun huisnummer uit in letters?

Dit soort vraagstukken leverden vaak heel veel wedervragen op, maar in ieder geval ook één inzicht. Onze ambitie om ons te onderscheiden van de rest, het eindeloze streven naar een bijzondere en originele uitingsvorm, die wedstrijd kunnen we toch wel als verloren beschouwen. Bij de reeks van de witte HOME-bordjes ben ik steekproefsgewijs verhaal gaan halen. 'Waarom heeft u die letters in de vensterbank?' 'Oh die bedoel je, nou gewoon gezellig.' 'Dat Boeddha beeld? Welk beeld? Ik zal mijn vrouw even vragen.' 'Onze palmboom? Hebben de burens toch ook?' Het instinctieve gedrag om ongemerkt toch op onze omgeving te gaan lijken, is groter dan onszelf. En het na-apen van wat de burens in hun decoratieve spectrum al hebben ontplooid, lijkt een onontkoombaar lot.

Maar precies in dat spanningsveld, in de ambitie om onderscheidend te zijn en tegelijkertijd ergens bij te willen horen, daar ligt voor mij het fotografisch goud. Het is een wankel evenwicht waar vensterbank en voortuin op balanceren. Doet u de test gerust thuis. Ik onderscheid mij met mijn hippe haardje-baardje, skinny jeans, swap fiets en pannenkoekplant in werkelijk niets van mijn woonomgeving in Amsterdam Westerpark. Terwijl ik notabene een opleiding aan de kunstacademie heb genoten, die tot doel had om mijzelf te onderscheiden. Mislukt.

Maar wanneer bestempel je iets als uniform? Als ik iets heb geleerd, is het, dat binnen de uniformiteit de onderscheidende kwaliteit pas begint. De HOME-letters zijn niet één fenomeen, maar eigenlijk weer allemaal sub-fenomenen met

dáárbinnen weer unieke uitzonderingen. Mensen die het hebben over eenvormige woonwijken in Nieuwegein, Helmond of Zoetermeer kijken gewoon niet goed. Geen tuinhekje, plantenbak of vensterbank is hetzelfde. Steden met een Middeleeuwse stadskern als Delft of Haarlem lijken óók allemaal op elkaar, maar die ervaren de meeste mensen als 'mooi' en dan gaan er andere waarden tellen. Maar goed, het Stendhal syndroom, waar mensen fysiek onwel worden van een overdosis aan schoonheid, dat zal je niet zo snel oplopen in Zeewolde of Nederweert, daarvoor moet je in de binnenstad van Florence zijn. Toch heeft de David van Michelangelo in het Uffizi museum veel minder impact dan wanneer ik totaal onverwachts aan een kopie word blootgesteld in de Papaverstraat in Purmerend, waar je hem daar in de voortuin helemaal niet verwacht. In de neurowetenschap heet dat ook wel 'de wet van de onverwachtse beloning'. Als je dus plotseling en zonder voorkennis wordt geconfronteerd met een stuk schoonheidsbeleving, komt het veel harder de hersenpan binnenvliegen.

Met die wet in gedachte, gecombineerd met de ontroering die ontstaat waar mensen een *poging* doen om hun omgeving naar eigen smaak esthetisch succesvol in te richten, dat is voor mij de reden dat Veenendaal de Klomp of Waddinxveen Triangel aantrekkelijkere bestemmingen zijn om wat bijzonders te zien dan bijvoorbeeld het Rijksmuseum in Amsterdam. Want daar geeft de weerbarstige werkelijkheid van het leven meteen contrast, terwijl de monotonie van mooiheid van een klassiek museum, in al zijn virtuoze artistieke kwaliteit en precieze uitvoering, onder de streep tóch slaapverwekkend uitpakt.

Duizenden kilometers heb ik afgelegd in mijn Fiat Panda. Ik toerde voornamelijk door wijken waar gewoon gewoond wordt, het Nederland dat statistisch gezien het meeste voorkomt in ons land. Binnen al die normaliteit speurde ik naar het uitzonderlijke. De onderwerpen die ik vastlegde werden door de bewoners niet altijd als een vanzelfsprekend foto-onderwerp gezien. Dan begon het medemenselijk contact vaak met een openingszin als: 'Mag ik even vragen wat hier in godsnaam de bedoeling van is?' (Diemen Zuid). Of er werd via de buurtpreventie zoveel onraad geroken, dat mijn kenteken aan de politie werd doorgegeven, die mij dan weer opbelde:

'Goedemiddag politie Rotterdam, heeft u vandaag met een fotocamera in Geervliet rondgelopen?'

'Dat klopt.'

'Waar maakte u foto's van?'

'Van witte HOME-letters achter het raam.'

'En wat gaat u daar dan mee doen?'

'Ik denk ooit publiceren en exposeren.'

'U gaat witte HOME-letters uit Geervliet exposeren.....?'

Met dit soort gesprekken maakte ik mij alleen maar meer verdacht. Het toppunt beleefde ik tijdens het toeren met een theatervoorstelling 'Dit is Nederland', die ik maakte met Marcel van Roosmalen en Roelof de Vries. In die voorstelling bespraken we op het podium foto's, die ik dezelfde dag had gemaakt in de desbetreffende gemeente. In Nieuwegein stonden er midden in de voorstelling ineens drie agenten in de coulissen die mij NU wilden spreken. Het publiek dacht, dat dit intermezzo bij de voorstelling hoorde, maar de politie wilde uit alle macht bevestigd hebben of ik het echt was, die 'een locatie die ze niet konden noemen' gefotografeerd had. En wat ik met het beeldmateriaal had gedaan. 'Dat heb ik zojuist met het publiek doorgenomen', antwoordde ik naar waarheid. De agenten vertrokken weer en het voorval is nooit opgehelderd, maar de kans is groot dat ik bijna een observatie-onderzoek rondom Ridouan Taghi – wiens familie daar woont – heb versterd door in sneltreinvaart een paar palmboomvoortuinen met boeddha's bij elkaar te klikken. Dat een observatiehuis van de politie waarschijnlijk zo gecamoufleerd was met typisch Nederlandse accessoires als palmbomen, boeddha's en schans-korfmuurtjes, dat ze voor mij een aantrekkelijk foto-onderwerp werden, blijft een veelzeggend en niet ongrappig toeval.

Ik heb mij dus vooral gericht op zaken die heel vaak voorkomen. Een 'o ja, dát ja'-beleving, de verwondering binnen de herkenning. Wellicht zie ik in al deze taferelen een goed foto-onderwerp, omdat ik ze ook zo vaak heb bekeken. Ik ben opgegroeid in Zoetermeer en je zou met terugwerkende kracht ook kunnen zeggen dat alle onderwerpen in 'Typisch Nederland' ook 'Typisch Zoetermeer' zijn. Het kijken door de lens van mijn eigen herinnering is iets waar ik geen weerstand aan kan bieden. Bovendien zit op de harde schijf van mijn geheugen ook nog het oeuvre van fotografen als Daniel Koning, Hans van der Meer, Bert Verhoeff, Eddy Posthuma de Boer, Hans Eijkelboom of Peter de Krom – fotografen die school maakten met droogklotige Nederlandse observaties – en wiens werk ik eindeloos heb bewonderd. Ik heb meerdere malen letterlijk een huis gefotografeerd waar Daniel Koning – die een goede voortuin ook niet links liet liggen – 30 jaar geleden voor had gestaan.

Het meest 'Typisch Nederlandse' aspect verwacht ik trouwens pas ná de publicatie van dit boek. Dat zijn de adviezen en kritiek wat er niet aan klopt, wat nog ontbreekt, dat een andere fotograaf dit of dat onderwerp al vééél eerder heeft gefotografeerd, maar vooral: wat pas echt 'Typisch Nederlands' is. Veel van de tips die ik kreeg gedurende mijn ambtsperiode als Fotograaf des Vaderlands (2018-2022) heb ik overzichtelijk samengevat achterin het boek.

Mocht uw tip er niet bij staan, dan ontvang ik die graag op:
weetjewatjemoetfotograferen?@jandirk.com

PTT-Buitenbus

HILVERSUM

ROTTERDAM

HILVERSUM

HELLENDOORN

BORCULO

GIETEN

AMSTERDAM

RUURLO

MOORDRECHT

EDE

DRIEBERGEN

HULSHORST

PIJNACKER

PTT-Buitenbus

BUSSUM

WASPIK

ZEIST

LANDSMEER

De PTT-buitenbus werd in 1972 ingevoerd om de bezorggronde van de postbode niet tot een uitputtende veldtocht te maken. In de wijziging van de postwet werd bepaald, dat elk huis, dat verder dan 10 meter van de stoep af staat, verplicht een buitenbus dient te plaatsen. Zo hoefde de postbode niet al die oprijlanen af te kuieren. Ik heb altijd gedacht dat deze operatie een royaal gebaar was om de postbode te ontlasten, maar het was gewoon een bezuinigingsoperatie. Deze maatregel bespaarde 360 arbeidsplaatsen per jaar omdat men met veel minder postbodes toe kon. Ieder huishouden was trouwens volkomen vrij om een eigen bus te kiezen, maar de reden waarom de PTT-bus het hele buitengebied in korte tijd heeft veroverd is simpel: hij was gratis.

Na een proef in Drachten had de PTT al snel 450.000 bussen geïnstalleerd en er kwamen wat kinderziektes naar boven. In Vlagtwedde werd de bus aanvankelijk lelijk bevonden, in Gelderland werd er post uit de bus gestolen en in Friesland werden ze opgeblazen met oud & nieuw. Dat de PTT dan niet wéér gratis een bus kwam bezorgen, zorgde wel voor veel verontwaardiging. Kamerlid Jan Beekmans van D66 stelde er in 1972 meteen kamervragen over.

Ook een gebruikersklacht: de bewoner kon niet zien of de post al was bezorgd en liep nu zélf voor niks op en neer naar de bus. Al snel kwam de

heer Lieuwen uit Velp met een oplossing. Hij bedacht een eenvoudig systeem, dat automatisch een rood vlaggetje uit de bus liet steken als de post door de klep was gevallen. Veertig Velpenaren kregen gratis de beschikking over het vlagsysteem, maar het werd nooit landelijk uitgerold.

Dat de bus nog bestaat, is de verdienste van ontwerper Friso Kramer. Hij maakte een tijdloos slank ontwerp voor een mager productiebudget van 4,50 gulden, smaakvol uitgevoerd in 'haaggroen', zodat de bus het beste zou passen bij de coniferenheg of het tuinhok. Kramer heeft trouwens andere iconische ontwerpen op zijn naam staan, zoals de lantarenpaal met de kegelvormige kop, de *Industria 2000* of de bekende schoolstoel, de *Revolt*. Allemaal objecten die iedereen zó goed kent, dat niemand er meer bij stil staat. Bij postbodes is het ontwerp trouwens geliefd om zijn binnenklep en comfortabele inwerpleuf.

We kunnen inmiddels een aantal opvallende gebruikerscategorieën onderscheiden. De mensen die een museaal nisje voor de bus in hun heg zagen, de groene sokkel, de gebruikers die de bus op slot willen zetten, de bovenhegse camouflagepoging, of de hurkhoogte-variant. Die laatste hoeft de postbode trouwens niet te pikken, want de richtlijnen van de PTT waren in 1972 al volkomen duidelijk: 'een bedieningsniveau van 110 cm is leidend.'

HEERLEN

HEERLEN

AALSMEER

PTT-Buitenbus

WASSENAAR

OEGSTGEEST

ARKEL

VELP

LEUSDEN

SINT-OEDENRODE

AMERSFOORT

HAREN

BORGER

AMSTERDAM

HIERDEN

PTT-Buitenbus

STAPHORST

GIETEN

AMSTERDAM

OUDLEUSEN

STAPHORST

VELP